ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ :
ภาพลักษณ์ และอุดมการณ์
MALE MAJOR CHARACTERS IN LITERATURE APPRECIATION :
IMAGE AND IDEOLOGY

[1]อาริญา เภาโพธิ์ และ [2]กีรติ ธนะไชย

[1]Ariya Phaopo and [2]Keerati Dhanachai

[1]มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ประเทศไทย

[1]Mahasarakham University, Thailand

[1]ariyaphaopo@gmail.com, [2]keerati@msu.ac.th

Received: June 11, 2024; **Revised**: November 21, 2024; **Accepted**: December 31,2024

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาพลักษณ์และอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 โดยศึกษาจากตัวบทวรรณคดีจำนวนทั้งสิ้น 16 เรื่อง 17 ตัวละคร และนำเสนอข้อมูลโดยพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่าภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ จำแนกได้ 11 ภาพลักษณ์ ได้แก่ ภาพลักษณ์ผู้มีความอดทนเพียรพยายาม ภาพลักษณ์ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมือง ภาพลักษณ์ผู้กล้าหาญ ภาพลักษณ์ผู้หลงใหลในอำนาจ ภาพลักษณ์พ่อที่เสียสละเพื่อลูก ภาพลักษณ์ผู้ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ภาพลักษณ์ผู้หลงในวัฒนธรรมตะวันตก ภาพลักษณ์ผู้เสียสละ ภาพลักษณ์ของผู้ลุ่มหลงในความรัก ภาพลักษณ์ผู้เห็นแก่ตัวและภาพลักษณ์ผู้ซื่อสัตย์ ส่วนอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านตัวละครเอกชายที่พบมากที่สุดคือ อุดมการณ์รักชาติ อุดมการณ์พระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ความรัก และอุดมการณ์ทางอำนาจ

คำสำคัญ : หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์, ภาพลักษณ์, ตัวละครเอกชาย, อุดมการณ์

---

[1]นักศึกษาปริญญาโท สาขาการสอนภาษาและวรรณกรรมไทย คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

[2] ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.คณะมนุษยศาสตรและสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

Abstract

This thesis aims to investigate the Image and ideologies presented through male major characters in Thai language textbooks for Literature, specifically those used in Secondary school levels 1-6. The study examines literary texts included totaling 16 stories with 17 characters. The data were analyzed through descriptive findings. The result of the research follows: the male male major characters in Thai language textbooks for Literature in Secondary school levels 1-6 are characterized by 12 distinct images. Theses include images of perseverance and diligence, loyalty and patriotism towards the monarch and nation, courage, craftmanship and artistic knowledge, information with power, self-scrificing fathers, emotional problem-solving, fascination with Western culture, sacrifice, being overwhelmed by love, self-centeredness, and honesty. Thepredominant ideologies conveyed through these male major characters are patriotism, loyalty to the monarch, love and power

Keywords: Thai language textbook Literature, Image, Ideology, Male major characters

บทนำ

วรรณคดีไทยเป็นมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าของคนไทย และเป็นเครื่องมือที่แสดงให้เห็นถึงความมีอารยธรรมของชาติ เปรียบเสมือนกระจกที่คอยสะท้อนความเป็นอยู่ของผู้คน วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรมของแต่ละยุคสมัย จุดมุ่งหมายในการเรียนและศึกษาวรรณคดีนั้นนอกจากทำให้ผู้อ่านได้รับรู้เนื้อหาและสุนทรียภาพด้านต่าง ๆ แล้วยังทำให้ผู้เรียนได้รับรู้ถึงความเป็นอยู่และวัฒนธรรมอันดีงามของคนในชาติ อีกทั้งยังเป็นการฝึกให้ผู้เรียนมีการนำข้อคิดที่ได้จากการอ่านและศึกษาวรรณคดีมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ดังนั้นความสำคัญของวรรณคดีจึงไม่ได้มีประโยชน์ในด้านของการจรรโลงใจเท่านั้น แต่วรรณคดียังสามารถทำให้ผู้อ่านได้วิเคราะห์ตีความคุณค่าของวรรณคดีเรื่องนั้นๆ จากความสำคัญดังกล่าว หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 จึงได้กำหนดให้ผู้เรียนเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรม โดยการวิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรมเพื่อศึกษาข้อมูล แนวความคิดคุณค่าของงานประพันธ์ และเพื่อความเพลิดเพลิน ซึ่งได้ถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ค่านิยมขนบธรรมเนียมประเพณี เรื่องราวของสังคมในอดีต และความงดงามของภาษา เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งและภูมิใจในบรรพบุรุษที่ได้สั่งสมสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2551 : 3)

จึงกำหนดสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ รวมทั้งตัวชี้วัดกลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยในสาระที่ 5 วรรณคดีและวรรณกรรม มาตรฐาน ท 5.1 เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิจารณ์วรรณคดีและวรรณกรรมไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง และได้มีการจัดทำแบบเรียนวรรณคดีวรรณกรรมระดับชั้นมัธยมศึกษาขึ้น คือ หนังสือเรียนรายวิชาพื้นฐานภาษาไทยวรรณคดีวิจักษ์

หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ เป็นหนังสือเรียนที่สำนักงานคณะกรรมการกาศึกษาขั้นพื้นฐานจัดทำขึ้น เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนรายวิชาพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้วิชาภาษาไทย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษา ตามหลักสูตรแกนหลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 โดยนำบทวิเคราะห์วรรณคดีพร้อมทั้งตัวบทวรรณคดีเลือกมาให้นักเรียนได้ศึกษา โดยพิจารณาจากสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สาระที่ 5 ท. 5.1 ซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้นักเรียนเข้าใจและแสดงความคิดเห็นวิจารณ์วรรณคดี วรรณกรรมอย่างเห็นคุณค่า และนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ยังส่งเสริมและกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้จักใช้กระบวนการคิดวิเคราะห์อย่างมีเหตุผล นำไปสู่ความรู้ความเข้าใจ ความรู้สึกนึกคิดและวิถีชีวิตของบรรพบุรุษ ซาบซึ้งในวรรณคดี วัฒนธรรมทางภาษาและความเป็นไทย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551a)

“ตัวละคร” เป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญมากในทางวรรณกรรม เพราะเป็นผู้ดำเนินเหตุการณ์ต่างๆ ของเรื่อง อีกทั้งยังทำให้ผู้อ่านรู้สึกสนใจ สนุกสนานและอยากติดตาม ตลอดจนเป็นการเพิ่มอรรถรสของเรื่องเล่า ทำหน้าที่นำพาผู้อ่านให้ได้รับทราบเนื้อหา แนวคิด และอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ทั้งนี้ ตัวละครที่สำคัญที่สุดคือ “ตัวละครเอก” ซึ่งเป็นผู้ทำให้เกิดเรื่องราวหลักหรือเรื่องราวสำคัญในเรื่อง รวมทั้งทำหน้าที่สื่อสารแนวคิดที่สำคัญของเรื่องไปสู่ผู้อ่าน และสามารถส่งอิทธิพลด้านต่าง ๆ ไปสู่ผู้อ่าน การสร้างสรรค์ตัวละครให้มีความโดดเด่นแตกต่างของผู้แต่งก็สามารถส่งผลให้ผู้อ่านสามารถจดจำบทบาทและบุคลิกลักษณะของตัวละครในเรื่องนั้นๆ ได้ ดังนั้นผู้แต่งจึงให้ความสำคัญกับการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครเป็นอย่างมาก เพราะภาพลักษณ์ตัวละครสามารถสร้างความประทับใจแก่ผู้อ่าน และทำให้ผู้อ่านรู้สึกเห็นอกเห็นใจ สงสารและคล้อยตามไปกับตัวละครเหล่านั้น

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงศึกษาภาพลักษณ์และอุดมการณ์ของตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ผลการศึกษาในครั้งนี้จะทำให้มองเห็นว่าภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์สามารถนำพาให้ผู้เรียนเข้าในเนื้อหาและแนวคิดในวรรณคดีเรื่องนั้น ๆ รวมไปถึงส่งอิทธิพล สร้างแรงบันดาลใจ ไปสู่ผู้เรียนได้โดยตรง เช่น บุคลิกลักษณะของตัวละคร

ด้านบทบาทหน้าที่อันสำคัญของตัวละคร รวมไปถึงแนวคิดที่นำเสนอผ่านตัวละครที่จะทำให้ผู้อ่านตกผลึกนำข้อคิดที่ได้จากการอ่านวรรณคดีไปประยุกต์ใช้ในอนาคต

นอกจากนี้การศึกษาอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายก็ยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าภาครัฐซ่อนแฝงอุดมการณ์อะไรในหนังสือเรียน ดังนั้นหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์จึงเปรียบเสมือนสื่อกลางที่ใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐ จึงถ่ายทอดขับเน้นเฉพาะสิ่งที่รัฐต้องการปลูกฝังให้แก่เยาวชนไทย เพื่อให้เยาวชนไทยได้ดำเนินชีวิตปฏิบัติตนตามกรอบเกณฑ์ที่ถูกบัญญัติไว้ ผ่านการปลูกฝังความคิดให้แก่นักเรียนโดยใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการกระจายแนวคิดและอุดมการณ์ที่ซ่อนเร้นแอบแฝงอยู่ในของตัวละครเอกของตัวบทวรรณคดีที่ถูกคัดเลือกมาในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในแต่ละระดับชั้น เพื่อให้คนในสังคมเกิดการตระหนักรับรู้และเกิดการปฏิบัติร่วมกันอย่างสามัคคี

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์
2. เพื่อศึกษาอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องภาพลักษณ์และอุดมการณ์ของตัวละครเอกชายในวรรณคดีในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ มีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินการศึกษาค้นคว้า ดังนี้

1) ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล

สำรวจและค้นคว้าเอกสาร หนังสือ บทความและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดเรื่องภาพลักษณ์ เอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาตัวละคร เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ในหนังสือเรียนเอกสารและงานวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

2) ขั้นศึกษาวิเคราะห์

วิเคราะห์ภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายและอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

ภาพลักษณ์ หมายถึง ภาพที่ปรากฏแก่สายตาและความรู้สึกนึกคิดของผู้อ่าน ที่ผู้แต่งได้คัดเลือกคุณลักษณะบางอย่างที่เด่นชัดของตัวละคร และได้นำเสนอภาพนั้น ๆ ออกมาผ่านวรรณกรรม ซึ่งมักจะเกิดจากพฤติกรรม ลักษณะ การกระทำของตัวละครในเรื่อง จากการวิเคราะห์ภูมิหลัง บุคลิกและลักษณะตัวละคร บทบาทการกระทำของตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ปรากฏภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายดังนี้

1. ภาพลักษณ์ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมือง

ภาพลักษณ์ของผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมือง จะถูกนำเสนอผ่านตัวละครเอกชายที่มีบทบาทโดดเด่น หรือมีวีรกรรมความกล้าหาญในการเสียสละทั้งชีพ เสียสละตนเองในการบำเพ็ญประโยชน์หรือช่วยเหลือบ้านเมืองให้พ้นจากวิกฤต ได้แก่ตัวละครสมิงพระราม จากราชาธิราช ตอนสมิงพระรามอาสา ซึ่งเป็นตอนที่สมิงพระรามอาสาออกสู้รบกับทหารเอกของพระเจ้ากรุงจีน เพื่อให้บ้านเมืองของตนปลอดภัยจากการรุกรานของศัตรู

> “สมิงพระรามได้ฟังดังนั้นก็คิดว่า กรุงอังวะนี้เป็นต้นทาง อุปมาดังหน้าด่านกรุงหงสาวดี พระเจ้ากรุงจีนยกทัพมาครั้งนี้ก็มีความปรารถนาจะใคร่ดูทแกล้วทหารอันมีฝีมือขี่ม้ารำเพลงทวนสู้กันตัวต่อตัว ถ้าไม่มีผู้ใดสู้รบ ถึงจะได้เมืองอังวะแล้วก็ไม่สิ้นความปรารถนาแต่เพียงนี้ เห็นศึกจีนจะกำเริบยกล่วงเลยไปติดกรุงหงสาวดีด้วยเป็นมั่นคง ตัวเราเล่าก็ต้องจองจำตรากตรำอยู่ ถ้าเสียกรุงอังวะแล้วจะหมายใจว่าจะรอดคืนไปเมืองหงสาวดีได้ก็ใช่ที่ จำเราจะรับอาสาตัดศึกเสียจึงจะชอบ อย่าให้ศึกจีนยกลงไปติดกรุงหงสาวดีได้”
>
> (ราชาธิราช, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 112)

จากตัวอย่าง จะเห็นได้ว่า ตัวละครสมิงพระราม เป็นคนที่รักบ้านรักเมืองของตนเอง สมิงพระรามมีจุดมุ่งหมายที่จะกลับไปยังกรุงหงสาวดีบ้านเมืองของตนเอง ด้วยเหตุว่าสมิงพระรามนั้นมีความจงรักภักดีต่อกษัตริย์ของตนเองคือพระเจ้าราชาธิราช อีกทั้งพึงตระหนักอยู่เสมอว่าตนเองเป็นใครและไม่เคยคิดแปรพักแม้แต่วินาทีเดียว จะเห็นได้ว่าตอนที่สมิงพระรามทราบข่าวเรื่องพระเจ้ากรุงจีนยกทัพมาประชิดกรุงอังวะ และคิดว่าตนเองควรจะอาสาออกไปตัดศึกในครั้งนี้ เพราะเกรงว่า เมื่อทัพของกรุงจีนชนะกรุงอังวะแล้ว อาจจะยกเลยไปตีกรุงหงสาวดี สมิงพระรามจึงคิดอาสาออกไปต่อสู้กับกามะนีเพื่อตัดกำลังข้าศึกไม่ให้ล่วงเลยไปถึงหงสาวดีได้

ภูบาลบำเหน็จให้ โทษถนอม ใจนอ
พันไม่ยอมอยู่ยอม มอดม้วย
พระโปรดเปลี่ยนโทษปลอม ฟันรูป แทนพ่อ
พันกราบทูลทัดด้วย ท่านทิ้งประเพณี

(โคลงภาพพระราชพงศาวดาร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 27)

จากตัวอย่าง ทำให้เห็นว่าตัวละครพันท้ายนรสิงห์ จากโคลงภาพพระราชพงศาวดาร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ยอมสละชีวิตของตนเองเพื่อปกป้องความชอบธรรมของกฎหมายบ้านเมือง รวมไปถึงตัวละครวัสสการพราหมณ์ จากสามัคคีเภทคำฉันท์ ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ที่ยอมเสียสละตนเอง เพื่อบ้านเมือง ยอมถูกเนรเทศออกจากเมืองโดยมีเป้าหมายบ่อนทำลายความสามัคคีของเหล่ากษัตริย์ลิจฉวี เพราะเมื่อเมืองของศัตรูเกิดการแตกความสามัคคีกัน จึงทำให้กษัตริย์ของตนสามารถเข้าตีเมืองได้ง่ายดายแบบไม่เสียกำลังพล ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

เห็นเชิงพิเคราะห์ช่อง ชนะคล่องประสบสม
พราหมณ์เวทอุดม ธ ก็ลอบแถลงการณ์
ให้วัลลภชน คมดลประเทศฐาน
กราบทูลนฤบาล อภิเผ้ามคธไกร
โอกาสเหมาะสมัย ขณะไหนประหนึ่งครา
นี้หากจะผิหา ก็ บ ได้สะดวกดี
ขอเชิญวรบาท พยุยาตร์เสด็จกรี
ธาทัพพลพี ริยยุทธโดยไว

(สามัคคีเภทคำฉันท์, วรรณคดีวิจักษ์ ม.6 : 116)

2. ภาพลักษณ์ผู้กล้าหาญ

ตัวละครเอกชายที่มีภาพลักษณ์เป็นผู้ที่มีความกล้าหาญ มักพบได้ในวรรณคดีที่เป็นเรื่องราวของการต่อสู้ การทำศึกสงคราม หรือวีรกรรมในประวัติศาสตร์ของพระมหากษัตริย์ผู้มีความกล้าหาญเด็ดเดี่ยวในการปกป้องชาติบ้านเมือง เช่น ตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ จากโคลงภาพพระราชพงศาวดาร ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่พระองค์ทรงปกป้องแผ่นดินไทยจากการรุกรานของพม่า จนต้องสูญเสียพระมเหสีอันเป็นที่รักยิ่งของพระองค์คือสมเด็จพระสุริโยทัย และตัวละครพระลักษณ์ ในศึกอินทรชิต หนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3

> “สมเด็จพระมหาจักรพรรดิราชาธิราชเจ้า ก็ขับพระคชาธารเข้าชนช้างกองหน้าพระเจ้าหงสาวดี พระคชาธารเสียทีให้หลังข้าศึกเอาไว้ไม่อยู่ พระเจ้าแปรได้ท้ายข้าศึกดังนั้น ก็ขับพระคชาธารตามไล่ช้างพระมหาจักรพรรดิ”

(โคลงภาพพระราชพงศาวดาร, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 21)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่า สมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ทรงเป็นภาพลักษณ์ของพระมหากษัตริย์ที่มีความกล้าหาญ เพราะพระองค์มีจิตใจแข็งแกร่งแน่วแน่ ในการปกป้องชาติบ้านเมือง จากการวิเคราะห์ตัวละครสมเด็จพระมหาจักรพรรดิ ที่ปรากฏในตัวบท ผู้วิจัยพบว่าภาพลักษณ์ตลอดจนการกระทำต่าง ๆ อุปนิสัยของสมเด็จพระมหาจักรพรรดิที่ถูกถ่ายทอดออกมาจากบทบาทการกระทำในเรื่อง ทำให้เห็นว่าพระองค์เป็นแบบอย่างของการเป็นพระมหากษัตริย์ที่ดีมีความกล้าหาญและไม่เคยเกรงกลัวใคร

3.ภาพลักษณ์ผู้มีความอดทนเพียรพยายาม

ปภพีเป็นที่บรรจถรณ์ เอนองค์ลงนอน
เหนือขอนเขนยเกยเศียร
ค่ำเช้าเอากราดกวาดเตียน เหนื่อยยากพากเพียร
เรียนธรรมบำเพ็ญเคร่งครัน
สำเร็จเสร็จได้ไปสวรรค์ เสวยสุขทุกวัน
นานนับกัปกัลป์พุทธันดร

(กาพย์พระไชยสุริยา, วรรณคดีวิจักษ์ ม.1 : 91)

จากตัวอย่าง ตัวละครพระไชยสุริยา จากวรรณคดีเรื่องกาพย์พระไชยสุริยา แสดงให้เห็นถึงความอดทนเพียรพยายามต่อสู้ในการผ่านวิกฤติต่าง ๆ ของชีวิต หรือการแก้ปัญญาเมื่อกำลังเผชิญเรื่องราวที่ยากลำบาก และด้วยความเพียรจึงทำให้พระองค์บำเพ็ญเพียรจนตรัสรู้เห็นแจ้ง เมื่อพระองค์เสด็จสวรรคตจึงได้ไปเสวยสุขในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

“ข้าพเจ้าขอถวายพระพรให้ทรงรับความสำราญ เป็นผลแห่งการที่ทรงนิ่งครั้งนี้ พระองค์ได้เพียรมาหลายครั้งแล้วที่จะห้ามความช่างพูดนั้น แต่ก็ไม่สำเร็จ ข้าพเจ้าจะไม่ทูลถามว่าการที่ทรงระงับความช่างพูดนั้น เป็นด้วยความถ่อมพระองค์ และความสามารถกุมพระสติไว้ได้ หรือเป็นด้วยโง่ที่ไม่สามารถเท่านั้นเอง”

(นิทานเวตาลเรื่องที่ 10, วรรณคดีวิจักษ์ ม.4 : 88)

4. ภาพลักษณ์ผู้หลงใหลในอำนาจ

บัดนั้น นนทกน้ำใจแกล้วกล้า
กริ้วโกรธร้องประกาศตวาดมา อนิจจาข่มเหงเล่นทุกวัน
จนหัวไม่มีผมติด สุดคิดที่เราจะอดกลั้น
วันนี้จะได้เห็นกัน ขบฟันแล้วชี้นิ้วไป
ต้องสุบรรณเทวานาคี ดั่งพิษอสุนีไม่ทนได้
ล้มฟาดกลาดเกลื่อนลงทันใด บรรลัยไม่ทันพริบตา

(นารายณ์ปราบนนทก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.2 : 66)

จากตัวอย่าง “นิ้วเพชร” สัญญะเชิงอำนาจ ที่นนทกได้รับจึงนับว่าเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เราเห็นว่า แท้จริงแล้วอำนาจคือสิ่งที่เราคิดว่าเป็นแค่เพียงสิ่งธรรมดา แต่พลังรุนแรง ส่งผลอย่างมากกับชีวิตคนคนนึง สามารถพลิกชีวิตของนนทกจากที่เป็นยักษ์ต่ำต้อย หัวล้าน ขี้ริ้วขี้เหร่ ให้กลายมาเป็นคนเก่งกาจได้ในชั่วพริบตา จนไม่มีใครกล้าต่อกร เมื่อคนเราหลงระเริงในอำนาจแล้วก็ยากที่กู่กลับให้มาเป็นคนเดิมได้ ดังนนทกที่เมื่อรู้ว่าตนมีอำนาจก็ไม่สามารถยับยั้งจิตใจ ไม่สามารถแม้กระทั่งควบคุมอารมณ์ความโกรธของตนเองได้ จากตอนที่นนทกหมดความอดทน เผลอใช้อำนาจที่ได้มาจัดการกับเทวดาที่มารังแกตน โดยไม่รู้สึกว่าเรื่องที่ตนทำนั้นผิด

5. ภาพลักษณ์พ่อที่เสียสละเพื่อลูก

นายล้ำ “(นิ่งอยู่ครู่หนึ่ง แล้วพูด เสียงออกเครือ ๆ) เจ้าคุณขอรับ ใต้เท้าพูดถูก เด็กคนนี้ดีเกินที่จะเป็นลูกของผม ผมมันเลวทรามเกินกว่าที่จะเป็นพ่อของเขา ผมพึ่งรู้ความจริงเดี๋ยวนี้เอง”

พระยาภักดี “(ตบบ่านายล้ำ) พ่อล้ำ”

นายล้ำ “หล่อนได้เขียนรูปของพ่อหล่อนขึ้นไว้ในใจเป็นคนดีไม่มีที่ติ ผมไม่ต้องการจะลบรูปนั้นเสียเลย (ถอดแหวนวงหนึ่งจากนิ้ว) นี่แน่ะครับ แหวนนี้เป็นของแม่นวล ผมได้ติดไปด้วยสิ่งเดียวเท่านี้แหละ เจ้าคุณได้โปรดเมตตาผมสักที พอถึงวันแต่งงานแม่ลออ เจ้าคุณได้โปรดให้แหวนนี้แก่เขา บอกว่าเป็นของรับไหว้ของผมส่งมาแทนตัว”

(บทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก, วรรณคดีวิจักษ์ ม.3 : 35)

จากตัวอย่าง ตัวละครเอกนายล้ำ ทิพเดชะ ในบทละครพูดเรื่องเห็นแก่ลูก พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ภาพลักษณ์ของนายล้ำถูกนำเสนอผ่านคำพูด การกระทำในเรื่อง โดยนายล้ำต้องการที่จะกลับมาแสดงตนว่าเป็นพ่อที่แท้จริงในขณะที่ชีวิตของลูกสาวคือแม่ลอออกำลังไปได้ดี เพราะเธอกำลังจะแต่งงานกับลูกเศรษฐี แต่เมื่อนายล้ำ ได้เจอกับแม่ลออ กลับพบว่าเธอวาดภาพพ่อของเธอในจินตนาการไว้ดีงามจนเขาไม่กล้าที่จะเปิดเผยว่าตนเองเป็นพ่อด้วยความละอายแก่ใจ และยอมจากไปโดยไม่บอกว่าตนคือพ่อที่แท้จริง เพื่อให้ลูกสาวที่ตนรักยังคงจดจำภาพของพ่อในความคิดนั้นไว้เช่นเดิม

6. อุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์

6.1 อุดมการณ์ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 สำหรับอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายที่ปรากฏในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ต้องมีความสอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียนไว้ 8 ประการ เพราะคุณลักษณะอันพึงประสงค์นี้เป็นคุณลักษณะที่กระทรวงศึกษากำหนดขึ้นเพื่อสร้างให้ผู้เรียนมีความรู้ความคิด ประพฤติตนเป็นตัวอย่างที่ดีต่อสังคมและส่วนรวม สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข ดังนั้นภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายที่ถูกนำเสนอผ่านวรรณคดีแต่ละเรื่อง จึงแฝงไปด้วยอุดมการณ์ที่สอดคล้องกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8 ประการ ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เพราะตัวละครในวรรณคดีเรื่องต่าง ๆ ในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ถือว่าเป็นสื่อกลางในการการถ่ายทอดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน 8 ประการ

อุดมการณ์ของชาติเป็นสิ่งสำคัญ เพราะหากชาติไหนไร้อุดมการณ์ของชาติ เปรียบเสมือนคนที่ไร้ความคิดจิตใจมีเพียงร่างกาย และสิ่งที่โดดเด่นของไทยมาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันคือการรักษาเอกราชของไทยมาอย่างยั่งยืนยาวนาน ความเป็นไทยที่ยังคงถูกสืบสานไว้มาจากรุ่นสู่รุ่นส่งต่อมาจนถึงปัจจุบัน ทำให้คนไทยมีความรักเทิดทูน สถาบันชาติ ศาสนาพระมหากษัตริย์ โดยสามารถแบ่งได้ดังนี้ คือ อุดมการณ์รักชาติ และอุดมการณ์พระมหากษัตริย์

อุดมการณ์รักชาติ

เป็นอุดมการณ์ที่ว่าด้วยเรื่องการแสดงออกถึงความรักชาติ คนในชาติต้องมีความสามัคคีกัน มีความปรองดอง หวงแหน ป้องกันประเทศชาติ อีกทั้งยังต้องยกย่องเชิดชูความเป็นไทยภูมิใจในขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม รวมไปถึงการอนุรักษ์สืบสานวัฒนธรรมไทยให้คงอยู่

อภิปรายผล

จากการศึกษาภาพลักษณ์และอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ ได้พบ ภาพลักษณ์ทั้งหมด 11 ภาพลักษณ์ ได้แก่ ภาพลักษณ์ผู้มีความอดทนเพียรพยายาม ภาพลักษณ์ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์และชาติบ้านเมือง ภาพลักษณ์ผู้กล้าหาญ ภาพลักษณ์ผู้หลงใหลในอำนาจ ภาพลักษณ์พ่อที่เสียสละเพื่อลูก ภาพลักษณ์ผู้ใช้อารมณ์ตัดสินปัญหา ภาพลักษณ์ผู้หลงในวัฒนธรรมตะวันตก ภาพลักษณ์ผู้เสียสละ ภาพลักษณ์ของผู้ลุ่มหลงในความรัก ภาพลักษณ์ผู้เห็นแก่ตัว และภาพลักษณ์ผู้ซื่อสัตย์ ส่วนอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่าน

ภาพลักษณ์ได้แก่ อุดมการณ์รักชาติ อุดมการณ์พระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ความรัก และอุดมการณ์ทางอำนาจ

จากการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยพบว่าผู้แต่งมีการสร้างภาพลักษณ์ของตัวละครให้มีภาพลักษณ์ที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในเรื่องของรูปร่างหน้าตา จะเห็นได้ว่าตัวละครเอกชายที่เป็นพระมหากษัตริย์ หรือตัวละครที่มีตัวตนในประวัติศาสตร์ จะถูกนำเสนอให้เป็นผู้ที่มีรูปร่างหน้าตาที่งดงาม มีลักษณะนิสัยกล้าหาญ มีคความซื่อสัตย์ มีความอดทน มีความเพียร มีสติปัญญาเป็นเลิศ มี รวมไปถึงมีจิตใจที่ดีงาม เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และสิ่งสำคัญที่สุดการออกรบต่อสู้กับข้าศึกเพื่อช่วยปกป้องชาติบ้านเมือง ส่วนตัวละครเอกชายที่เป็นทหารจะถูกผู้แต่งทำให้เป็นผู้ที่มีร่างกายกำยำ มีฝีมือเก่งกาจในด้านการรบ มีความกล้าหาญไม่กลัวตาย ยอมเสียสละชีวิตเพื่อชาติบ้านเมือง เป็นผู้ที่มีจิตใจแน่วแน่ซื่อสัตย์ต่อบ้านเมืองของตนเอง ซึ่งสอดคล้องกับ อรจิรา อัจริยไพบูลย์ (2550) ที่ได้ศึกษากลวิธีการสร้างภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในผู้ชนะสิบทิศ โดยมีการอภิปรายว่า นวนิยายเรื่องผู้ชนะสิบทิศ ภาพลักษณ์ของตัวละครเอกที่เป็นพระมหากษัตริย์คือ “บุเรงนอง” เป็นมโนภาพแรกที่นักอ่านทั่วไปจะนึกถึง ยาขอบสร้างและดัดแปลงมาจากบุคคลสำคัญทางประวัติศาสตร์ของพม่า คือพระเจ้าบุเรงนอง ยาขอบนำมาสร้างเป็นตัวละครเอกของเรื่อง โดยเน้นภาพความเก่งกล้าสามารถ และภาพความเป็นคนดีมีคุณธรรม เสนอเป็นเอกลักษณ์ความโดดเด่นให้กับบุเรงนอง โดยให้ความสำคัญด้านอุปนิสัยใจคอมากกว่าบุคลิกภายนอก ในการเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายแต่ละตัวนั้นยาขอบมักเลือกนำมาเสนอภาพลักษณ์หนึ่งเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์กับภาพลักษณ์อื่นอย่างแยบยล น่าสังเกตว่าภาพลักษณ์ที่มีความโดดเด่นซึ่งเป็นลักษณะร่วมของตัวละคร ไม่ว่าจะอยู่ในสถานภาพและบทบาทใดก็ตาม คือเป็นคนที่รักชาติบ้านเมือง รองลงมาคือเป็นคนเฉลียวฉลาด

ในการศึกษาภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 เปิดเผยให้เห็นว่าภาพลักษณ์ตัวละครในแต่ละระดับชั้นจะเปลี่ยนแปลงไปตามอายุของผู้เรียน เช่น ภาพลักษณ์ตัวละครเอกชายในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 จะมีการนำเสนอภาพลักษณ์ของตัวละครที่เป็นพระมหากษัตริย์ที่ดี ในเรื่องของความกล้าหาญ ความอดทนความเพียรพยายาม การเสียสละประโยชน์ของตนเพื่อส่วนรวม และภาพลักษณ์ของผู้ที่จงรักภักดีต่อบ้านเมือง ในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นมีเนื้อหาวรรณคดีที่มีฉันทลักษณ์ที่อ่านง่าย สามารถเข้าใจตัวละครได้ง่าย เช่น กาพย์พระไชยสุริยา และราชาธิราชที่เป็นร้อยแก้ว และเมื่อมีระดับชั้นเปลี่ยนไปเนื้อหาของวรรณคดีก็มีความซับซ้อนมากขึ้น กล่าวได้ว่าภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายในชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จะเน้นไปที่การให้แนวคิดผ่านภาพลักษณ์ตัวละครเอกชาย ผ่านการกระทำ คำพูด ของตัวละคร เรื่องการรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ส่วนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4-6 ยังมีให้แนวคิดเรื่องการ

รักชาติ แต่มีการเสริมในเรื่องของการปลูกฝังให้รักในศิลปะวัฒนธรรมของชาติ แสดงให้เห็นถึงข้อเสียของการรับเอาค่านิยมตะวันตกมากจนเกินไป ซึ่งได้สอดคล้องกับจุดหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ข้อที่ 5 ที่ว่ามีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย

ในส่วนของอุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านตัวละครเอกชายจะเห็นได้ว่า อุดมการณ์ที่นำเสนอผ่านภาพลักษณ์ตัวละครมากที่สุดคืออุดมการณ์รักชาติ รองลงมาคืออุดมการณ์พระมหากษัตริย์ อุดมการณ์ความรักและอุดมการณ์อำนาจ ซึ่งแสดงให้เห็นว่ากระทรวงศึกษาธิการได้คัดเลือกเนื้อหาวรรณคดีที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรักชาติ การปกป้องและเสียสละเพื่อชาติ ผ่านภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ เพื่อปลูกฝังให้นักเรียนจงรักภักดีต่อชาติและพระมหากษัตริย์ สอดคล้องกับพระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 ในพิธีถวายสัตย์ปฏิญาณและสวนสนามของทหารรักษาพระองค์ ณ ลานพระราชวังดุสิต วันที่ 3 ธันวาคม พ.ศ. 2529 ความว่า ความจงรักภักดีต่อชาตินั้น คือความสำนึกตระหนักในคุณค่าของแผ่นดินอันเป็นที่เกิดอาศัย ซึ่งทำให้บุคคลเกิดความภูมิใจในชาติกำเนิดและมุ่งมั่นที่จะธำรงรักษาประเทศชาติไว้ ให้เป็นอิสระมั่นคงต่อไป อีกทั้งยังสอดคล้องกับความมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2561) ข้อที่ 4 ว่า มีความรักชาติ มีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองและพลโลก ยึดมั่นในวิถีชีวิตและการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

ดังนั้นหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์จึงเปรียบเสมือนสื่อกลางที่ใช้ในการถ่ายทอดอุดมการณ์ของรัฐ จึงถ่ายทอดขับเน้นเฉพาะสิ่งที่รัฐต้องการปลูกฝังให้แก่เยาวชนไทย เพื่อให้เยาวชนไทยได้ดำเนินชีวิตปฏิบัติตนตามกรอบเกณฑ์ที่บัญญัติไว้ ผ่านการปลูกฝังความคิดให้แก่นักเรียนโดยใช้หนังสือเรียนเป็นเครื่องมือในการกระจายแนวคิดอุดมการณ์ที่ซ่อนเร้นแอบแฝงอยู่ในตัวบทของวรรณคดีที่ถูกคัดเลือกมาในหนังสือเรียนวรรณคดีวิจักษ์ในแต่ละระดับชั้น เปรียบเหมือนลำโพงขนาดเล็กที่คอยกระจายข่าวสารที่รัฐต้องการจะสื่อเพื่อให้เกิดแนวความคิดเดียวกันของคนในสังคม

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

ผู้สอนรายวิชาภาษาไทยสามารถนำผลการวิจัยนี้ไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนวรรณคดีในชั้นเรียน เพื่อเสริมความรู้และกระบวนการคิดวิเคราะห์ ซึ่งเกิดจากแนวคิดที่ได้จากภาพลักษณ์ของตัวละครเอกชายที่ถูกนำเสนอในบทเรียน ทำให้เห็นแง่มุมอีกมิติหนึ่งของตัวละครอีกทั้งยังช่วยเพิ่มจินตนาการให้ผู้เรียนได้มีความรู้สึกอารมณ์ร่วมไปกับตัวละครนั้น ๆ อีกด้วย อีกทั้ง

ยังได้เห็นถึงอุดมการณ์ต่างๆ ที่ซุกซ่อนอยู่ภายใต้ตัวละครในวรรณคดีเรื่องต่างๆ ที่แฝงมาในบทเรียน ที่รัฐอยากปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกให้กับเยาวชนไทยโดยเฉพาะในวัยเรียนที่ทำให้เด็กนักเรียนรู้สึกรักและหวงแหนในความเป็นชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *ตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้แกนกลาง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551 ก). *คู่มือการจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระภาษาไทยตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 ก). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 ข). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 ค). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 ง). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561 จ). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6.* พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2562). *วรรณคดีวิจักษ์ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1.* พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2551). *แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551.* กรุงเทพฯ : ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

อรจิรา อัจฉริยไพบูลย์. (2550). *กลวิธีสร้างภาพลักษณ์ตัวละครชายในผู้ชนะสิบทิศ.* วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.